

שז"ת בהלכה לשולחן שבת

מאת הרב משה חיים חנונו שליט"א

גיליון מס' 40

הלכות שבוע שחל בו תשעה באב

איסור כיבוס בגדים

בדיני הכיבוס יש ב' איסורים נפרדים: (א) איסור ללבוש בגדים מכובסים, וכן איסור להציע על המטה סדינים מכובסים ומגבות מכובסות. (ב) איסור לכבס בגדים אפילו בשביל להשתמש בבגדים אחרי תשעה באב כיון שהמכבס מסיח דעתו מהאבלות. לפי מנהג הספרדים האיסור לכבס את הבגדים חל רק בשבוע שחל בו תשעה באב¹, אך בני אשכנז נוהגים להחמיר שלא לכבס מתחילת ר"ח עד אחר התענית, אם לא לצורך מצוה².

את בגדי הזיעה, כיון שאינו עושה כן לשם תענוג אלא מחמת שקשה לו לבישת אותם בגדים מותר לו להחליפם לכל הדעות³.

מי שבגדיו התלכלכו ואין לו בגד להחליף, האם רשאי לכבס או ללבוש בגד מכובס?

מי שבגדיו התלכלכו בצורה שאינה מכובדת, או שיוצא מבגדיו ריח לא טוב, מותר לו להחליף את בגדיו או לכבסם אם אין לו בגדים אחרים להחליפה, שגדול כבוד הבריות⁴.

מגבות של מקום ציבורי האם מותר לכבסם?

מותר לכבס ולהחליף מגבות בביהמ"ד לפי שהוא צרכי רבים⁵. וכן מותר להשתמש במפות שולחן מכובסות לכבוד שבת וכן במגבות מכובסות, אבל לא בסדינים⁶.

האם מועיל ללבוש בגדים במשך זמן מועט, כדי שיחשבו כבגדים משומשים שיהיה מותר להשתמש בהם בימים בהם איסור ללבוש בגדים 'מכובסים'?

במקומות ששורר חוס רב בתקופה הזו של השנה, ויש הכרח להחליף בגדים מפני הזיעה, יש להקל על ידי שילבש את הבגד המכובס במשך זמן מה בימים שלפני שבוע שחל בו תשעה באב לספרדים, ולאשכנזים: קודם ר"ח אב, ומעתה אין עליו דין בגד 'מכובס', ורשאי ללבוש בשבוע שחל בו תשעה באב⁷. ושיעור זמן הלבשה שיהיה מורגש בהם שהם קצת משומשים ובדרך כלל מספיק חצי שעה⁸. ובבגדי זיעה מספיק ללבוש רגע אחד⁹.

מי ששכח להכין בגדים ונזכר בשבת שקודם זמן האיסור כיצד ינהג?

מי שלא הספיק להכין בגדים קודם זמן האיסור

המיטה בסדינים מכובסים¹⁷. ולכן הנוסע בימים אלו עם משפחתו וילדיו למקום אחר, עליו להביא עמו מספיק בגדים שלא יצטרך לכבס, למרות שיש בכך טרחה גדולה, לא מצינו שהתירו לכבס במקום טרחה¹⁸. ולהלן יבוארו פרטי הלכות נוספים:

האם האיסור חל גם על שימוש במגבות במכובסות?

איסור להשתמש במגבות מכובסות בשבוע שחל בו ט' באב¹⁹. ולכן יש להשתמש בהם קודם שבוע שחל בו, ודי להשתמש במגבת פעם אחת ומעתה רשאי להשתמש בה בשבוע שחל בו. מי ששכח להכין מגבות ישתמש בהם לדבר מצוה, כגון לנטילת ידיים שחרית, או לסעודה שבכך הותר להשתמש²⁰, ושוב אינם נחשבות מכובסים מאחר שהשתמשו בהם, ולכן מותר שוב להשתמש בהם לכל ניגוב.

האם מותר להציע לאורח מצעים מכובסים?

המתארח בימים אלו בבית מלון או אצל משפחה ומחליפים שם בכל יום את הסדינים והמצעים, אם החליפו אותם מותר לו להשתמש בהם, מפני שרוב בני אדם מקפידים שלא לשכב על סדינים וציפות ששכב עליהם אדם אחר והינם נחשבים כאסטיטסים לדבר זה, אך לכתחילה יש להניחם על גבי הקרקע מעט²¹.

בגדי זיעה, גרביים וכדומה האם מותר להחליפם במכובסים?

בגדי הזיעה שעל הגוף מן הדין מותר להחליפם בתשעת הימים, ובפרט למי שדרכו להחליפם בכל יום מפני הזיעה²². ויש אומרים שאף בגדי הזיעה הצמודים לגוף אין להחליפם בבגדים מכובסים²³. אמנם מי שמזיע הרבה ודרכו לחליף

מהם סוגי הכיבוס האסורים, והאם מותר לנקות כתם עם מטלית לחה?

איסור לכבס את כל סוגי הבגדים, ואפילו מגבות הידיים והשולחן³. וכן איסור לכבס בגדי זיעה כגון לבנים וגרביים⁴. כמו כן כל סוגי הכיבוס נאסרו, בין ביד ובין במכונת כביסה, ואפילו ע"י גוי, מפני שכיבוס נאסר כדי למעט בשמחה, וכשמכבס על ידי גוי יש לו נחת רוח לראות בגדיו מכובסים⁵. וכן איסור למסור בגדים לניקוי יבש⁶, כמו כן יש לאסור למסור פאה נכרית לסירוק משום שמכבסים אותה טרם הסירוק⁷. אבל מותר להעביר כתם שעל הבגד ע"י שפשוף במטלית לחה, שאין זה בכלל כיבוס⁸, וכן מותר לנער אבק מן הבגד או להכריש כובע מאבק⁹.

כיצד יש לנהוג בכיבוס בגדי התינוקות שמתלכלכים באופן תדיר, ועד איזה גיל נקראים הילדים 'קטנים' לענין זה?

איסור לגדולים לכבס את בגדי הקטנים בשבוע שחל בו תשעה באב¹⁰. הטעם לכך מפני שגם בקטנים שייך חינוך לאבלות בית המקדש, כשהקטן ישאל על ענין זה, יבארו לו את עניין חורבן בית המקדש. טעם נוסף משום עגמת נפש לגדולים, שעל ידי שיראו כך את הקטן יתעורר הצער על חורבן בית המקדש¹¹. אמנם בגדי התינוקות שדרכם להתלכלך תמיד מותר לכבסם¹². גיל הקטנים שהותר לכבס בשבילם הוא עד שנתיים או שלוש שנים¹³, ובמקום הצורך יש להקל עד גיל שבע או שמונה שנים¹⁴. וטוב לכבסם בצנעה¹⁵. וכיום שמכבסים במכונת כביסה יש להקל לכבס אפילו הרבה בבת אחת¹⁶.

לבישת בגדים מכובסים

בכלל איסור הכיבוס בשבוע שחל בו, הוא כולל גם שלא ללבוש בגדים מכובסים ולא להציע

18 שלמי מועד להגרש"ז אויערבך פרק צ'.
19 אור לציון פכ"ז ס"א, מבית לוי שם בשם הגר"ש וואזנר, יבי"א ח"ז י"ד סימן מד אות ז'.
20 ראה במועד לכל חי סימן י' ה"א.
21 שו"ת מנח"י סימן מד, חזו"ע עמ' רלב.
22 חמודי דניאל סימן תרי"ג, אבני ישיפה ח"ג סימן נח בשם הגרש"א, שלמי מועד עמ' תפ בשם הגרש"א, חזו"ע עמ' רכט.
23 בה"ל ס"ג ד"ה בכלי פשתן, שו"ת מנח"י ח"י סימן מד, כה"ח ס"ק צא, בא"ח דברים ס"ו, אור לציון פכ"ז ס"א.
24 שו"ת שלמות חיים סימן ריו, הגר"מ פיינשטיין הובא בשו"ת רבבות אפרים ח"ג סימן שמ, מבית לוי ח"ג עמ' כז בשם הגר"ש וואזנר.
25 שו"ת אור לציון פכ"ז ס"א.
26 רמ"א סימן תקנא ס"ב דלצורך מצוה הכל שרי וכ"ש צרכי רבים.
27 רמ"א סעי' ג', משנ"ב סקל"ג.
28 כה"ח סקצ"א עפ"ד הרמא ביו"ד סימן שפט, רב פעלים ח"ד סימן כט, הלכ"ע ח"ב עמ' קמ, הגרש"א הובא בקרא עלי מועד פ"ד הע' ז'.
29 הגרש"א שם, וראה בחז"ע עמ' רלא.
30 רבבות אפרים שם בשם הגר"ש גשטטר.

1 שו"ע סימן תקנא סעיף ג', משנ"ב סקכ"א.
2 רמ"א שם.
3 שו"ע סימן תקנא סעיף ג'.
4 אורל"צ פכ"ז ה"א.
5 רמ"א סעיף ג', משנ"ב סקל"ד, חזו"ע רלא.
6 אור לציון פכ"ז ס"א, יבי"א ח"ז י"ד סימן מג סוף אות ז'.
7 מבית לוי עמ' יד בשם הגר"ש וואזנר, שו"ת רבבות אפרים ח"ז סימן רצא אות ג' בשם הגרש"א.
8 הגרש"א בקו' מבקשי תורה כו' עמ' תל, הגרש"א בהל' ומנהגי בין המצרים עמ' מו, חזו"ע עמ' רלג.
9 נטעי גבריאל פלה"ה ס"ב, ועי' בשו"ת אור לציון פכ"ז עמ' ר"ז.
10 שו"ע סימן תקנא סעיף יד.
11 משנ"ב ס"ק פא.
12 הגהת הרמ"א שם.
13 ח"א כלל קלג סימן יח, בא"ח דברים אות ו, כה"ח שם, חזו"ע עמ' רכז.
14 אור לציון ח"ג עמ' רמט, הגרש"א בהל' ומנהגי בין המצרים עמ' מח.
15 מ"ב סימן תקנא ס"ק פ"פ, חזו"ע עמ' רכו.
16 חזו"ע עמ' רכו, הגרש"א ראה בשערי נחמה עמ' מד.
17 שו"ע סעיף ג'.

(מראש חודש אב לאשכנזים, ולספרדים משבוע שחל בו) עליו לנהוג כך: אחר שלבש את הבגד המכובס ילבש בגדים מכובסים בערב שבת, לכבוד שבת קודש, ולמחרת בבוקר של יום השבת לא יחזור ללבושם, אלא ילבש בגדים אחרים, מכובסים ומגוהצים, והבגדים שלבש בליל שבת יניחם למשמרת לימות החול. וכן יעשה לגבי הלבנים והגרביים, ואם יש צורך יפשוט הבגדים שלבש בבוקר, וילך לישון שנת צהרים, וכשיקום שוב ילבש בגדים אחרים, ואין בזה משום מכין משבת לחול. אולם, לא יאמר שמכין את הבגדים לצורך ימי החול. וכן טוב שלא יניח את הבגדים בארון של בגדי החול כדי שלא יהיה ניכר שעושה לצורך חול.³¹

מי ששכח להכין בגדים ונזכר רק בשבוע בחל בו כיצד ינהג?

מי ששכח להכין בגדים קודם שבוע שחל בו, יכול להניח את הבגדים המכובסים על הריצפה זמן כל שהוא ואחר כך ילבשם.³² ונראה שבכדי שעצה זו תועיל לבטל את חידוש הבגד, צריך לשפוף את הבגד על הריצפה באופן שיתלכלך קצת בכל מקום (כמו שכשלושים הבגד הגוף נוגע בבגד בכל מקום) וכיון שכיום לרוב האנשים לא נעים ללבוש בגד מאובק הבגד נחשב כמשומש. ואפשר גם להכניס את הבגד לסל הכביסה שיקבל לכלוך

פנימי מעט, ולאחר מכן ילבשו.

האם מותר לגהץ בגדים בשבוע שחל בו?

אין לגהץ בגדים בשבוע שחל בו תשעה באב, בין לגהץ וללבוש ובין לגהץ ולהניח אחר תשעה באב.³³ ויש אומרים מותר לגהץ בשבוע שחל בו תשעה באב בגדים שהכניסם ולבשם קודם שבוע זה ומה שאסרו חז"ל לגהץ, זה גיהוץ שלהם שהוא שפשוף הבגד על ידי העברת אבן חלקה, והוא היה חלק מהכיבוס ולכן אסרוהו.³⁴

מי שיש לו אירוע האם מותר ללבוש בגדי שבת?

בכלל איסור הכיבוס הוא כולל שלא ללבוש בגדים חדשים מר"ח אב ואפילו בשבתות, אף כשאין בהם ברכת שהחינו, כיון שבבגדים חדשים יש שמחה ולאחר ראש חודש אב ממעטים בשמחה.³⁵ ומטעם זה אין ללבוש בגדי שבת מפני שהם נחשבים כחדשים.³⁶ מלבד בערב שבת חזון שיש לחליף את הבגדים וללבוש בגדי שבת כבשאר השבתות.³⁷ ובמוצאי שבת אין צריך לפשוט את בגדי השבת, כיון שהאיסור הוא רק במעשה הלבשה.³⁸ ובברית מותר למוהל וסנדק ולאבי ואם התינוק והסבים ללבוש בגד שבת מכובס (שאינו חדש ממש)³⁹. וכן הדין בפדיון הבן מותר לאותם קרובים ללבוש בגדי שבת.⁴⁰ אבל

המכנים והמוציא (הקוואטר) אינו בכלל זה, ומכל מקום האשה המכנסת את התינוק לובשת בגדי שבת שזהו עיקר מצוותה.⁴¹ וכן בסעודת בר מצוה מותר לחתן הבר מצוה והוריו ללבוש בגדי שבת אבל לא לאחיו ואחיותיו.⁴²

ממתי אסור להסתפר ולהתגלח, ומה הדין בבעלי ברית?

אסור להסתפר ולהתגלח מתחילת שבוע שחל בו תשעה באב עד לאחר התענית, ומנהג בני אשכנז להחמיר שלא להסתפר ולהתגלח מיום שבעה עשר בתמוז ועד יום עשירי באב.⁴³ האיסור חל בין בשער הראש ובין שער הזקן, אך מותר לגלח את השפם המפריע בשעת האכילה.⁴⁴ ואף בעלי ברית (המהל הסנדק ואבי הבן) אסורים להסתפר בשבוע שחל בו.⁴⁵

האם מותר לקטנים להסתפר?

לכל הדעות את הקטנים אסור לספר בשבוע שחל בו תשעה באב, ואפילו קטנים שלא הגיעו לחינוך.⁴⁶

האם מותר לגזוז ציפורניים?

אין לגזוז ציפורניים בשבוע שחל בו ט' באב, אך לפני שבוע שחל בו ט' באב מותר.⁴⁷ ויש אומרים שמותר אף בשבוע שחל בו ט' באב.⁴⁸

איסור רחיצה

בימים אלו נוהגים שלא לרחוץ את כל הגוף ואף הנשים בכלל האיסור.⁴⁹ אך מצינו כמה מנהגים חלוקים בזה וכפי שיבואר להלן: יש שנהגו שלא לרחוץ את כל הגוף מראש חדש עד ט' באב ואפילו בצוננים,⁵⁰ אך פניו ידיו ורגליו מותר במים צוננים.⁵¹ ויש שנהגו שלא להתרחץ רק בשבוע שחל בו ט' באב ואפילו בצוננים.⁵² ויש שנהגו שלא להתרחץ בשבוע שחל בו במים חמים, אבל במים צוננים מותר אף בשבוע שחל בו ויש להקל אף עם סבון, כיון שאינו לתענוג אלא לשם ניקיון.⁵³ וכל אחד יחזיק במנהג אבותיו, אך ישנם כמה פרטים בהם הותר לכל הדעות לרחוץ בימים אלו וכפי שיפורט להלן:

רחיצה לצורך רפואה:

רחיצה לצורך רפואה כגון לחולה, או שיש לו פצעים, מותר אפילו בחמין ואפילו בשבוע שחל בו.⁵⁴

רחיצה בפושרים:

כשהותר לרחוץ במים קרים (לספרדים כל גופו, ולבני אשכנז פניו ידיו ורגליו), מותר לרחוץ במים קצת פושרים, בשביל להפיג את קריירות המים, אבל אסור לרחוץ במים פושרים שיש בהם הנאת חמימות.⁵⁵

ערב שבת חזון:

בערב שבת חזון מותר לרחוץ ראשו פניו ידיו ורגליו בחמין למי שרגיל כל ערב שבת לרחוץ במים.⁵⁶ אבל לא בסבון,⁵⁷ ויש שמותר אף בסבון,⁵⁸ ויש מקילין לרחוץ כל גופו בחמין לכבוד שבת.⁵⁹

רחיצת ילדים:

ילדים קטנים שמתלכלכים תדיר מותר לרחצם

כדרכם, וילדים גדולים מותר רק כשצריכים לכך.⁶⁰ ובזמננו שרגילים לרחוץ את הילדים בכל יום בפרט בימי הקיץ, מותר לרחצם (עד גיל חינוך) כדרכם אף במים חמים,⁶¹ ויש מתירים אף עד גיל בר מצוה.⁶²

המצטער מריח רע:

מי שצער רב, והוא מזיע הרבה באופן שיש עליו זיעה והוא מצטער וסובל מריח רע וכדו', לכל הדעות רשאי להתרחץ בצונן בלי סבון ואם אינו מצליח להסיר הזיעה או הריח רע ללא סבון, מותר אף עם סבון.⁶³

רחיצה להסרת לכלוך:

אדם שמלוכלך בגופו, כגון צבעי, פועל בנין וכדומה, מותר לרחוץ את המקום המלוכלך בגופו להסיר את הלכלוך כיון שאינו רוחץ להנאת רחיצה אלא להסיר את הלכלוך.⁶⁴

טבילה בכל יום לרגיל בכך:

הרגיל לטבול בכל יום משום קרי מותר לטבול

בימים אלו אף בערב ט' באב.⁶⁵ אופן הרחיצה יש אומרים שדווקא במים קרים מותר,⁶⁶ ויש אומרים שמותר כדרכו ולכן אם רגיל בחמים וקשה לו לטבול במים קרים, או שאין לו מקווה אלא רק חם מותר לטבול.⁶⁷ אך לא ישתהה שם, אלא יטבול ויצא מיד.⁶⁸

שחיה:

אסור לשחות בבריכה בתשעת הימים לבני אשכנז, וכן בשבוע שחל בו תשעה באב לבני ספרד אפילו מי ששוחה לצורך בריאות וחיוזק גופו.⁶⁹

האם מותר לשטוף את הבית בימים אלו

יש אומרים שאסור לשטוף את ריצפת הבית בשבוע שחל בו ט' באב, אלא אם כן ישנה בדרך השטיפה כגון שישטוף ע"י מים ללא חומרי ניקוי, או שימנעט בחומרי הניקוי וכן מנהג בני אשכנז,⁷⁰ אך לכבוד שבת מותר. ויש אומרים שמותר לשטוף הבית כפי הרגילות בשאר הימים וכן מנהג הספרדים.⁷¹

- 31 כה"ח סימן תקנא ס"ק צא, יביא ח"ג סימן לא סק"ה, אורחות רבינו ח"ב עמ' קל, אורחות שבת עמ' תטו.
- 32 חזו"ע עמ' רלב, הגר"ק הובא בקרא עלי מועד פ"ד הע' ט'.
- 33 שו"ע סימן תקנא ס"ג, אור לציון ח"ג פכ"ז ה"ב, מבית לוי בין המצרים עמ' יד בשם הגרש ואזנר.
- 34 חזו"ע עמ' רלח.
- 35 רמ"א סימן תקנא ס"ו, משנ"ב ס"ק מה, חזו"ע קל"ד ויחוד"ד ח"א ס"ס לו. אך יש לציין שלדעת השו"ע אין לאסור אלא בשבוע שח"ב.
- 36 רמ"א תקנ"א ס"א, מחב"ב סימן תקנא, משנ"ב סקמ"ד, חזו"ע עמ' רלד להקל רק לבעלי ברית.
- 37 משנ"ב סימן תקנא סק"ו, חזו"ע עמ' ר"י.
- 38 הליכות שלמה סופ"ד הע' 88.
- 39 רמ"א שם.
- 40 כה"ח שם סק"ז.
- 41 מ"ב שם סק"ג.
- 42 הליכות שלמה פ"ד הע' 25.
- 43 רמ"א שם.
- 44 שו"ע סימן תקנא סעיף ג'.
- 45 שו"ע סימן תקנא, משנ"ב ס"ה, כה"ח סק"י, חזו"ע עמ' ר"ח.
- 46 שו"ע סימן תקנא ס"ד.
- 47 משנ"ב ס"ק כ, אור לציון פכ"ז ס"ד.
- 48 ראה בחזו"ע עמ' רכח.
- 49 שו"ע סימן תקנא סעיף טז.
- 50 משנ"ב סקמ"ה, בא"ח דברים ס"ז.
- 51 משנ"ב סימן תקנא סקצ"ד.
- 52 אור לציון פכ"ז ס"ה.
- 53 הרמב"ם פ"ה הל' תענית ה"ד, טור בשם הרמב"ן, שו"ג אות מה, חזו"ע עמ' רלח.
- 54 משנ"ב סקפ"ח.
- 55 הגרש"א הובא באשרי האיש פרק סט אות מג.
- 56 רמ"א שם.
- 57 מ"ב שם ס"ק צ"ו.
- 58 מרן החזו"א הובא בקרא עלי מועד פ"ג סק"ט.
- 59 שו"ת רבבות אפרים ח"ג סימן שמ"ז בשם הגר"מ זצ"ל, ועי' שו"ת מהר"י ברונא סימן י"ב וז"ל: ונראה לי היתר גמור ומצוה לחוץ ראשו בחמין.
- 60 משנ"ב תקנ"א סקצ"ג, קרא עלי מועד עמ' ל"ד.
- 61 חזו"ע עמ' רמו.
- 62 אול"צ ח"ג פכ"ז סימן ה, הגר"ש והגר"ח קנייבסקי בס' קרא עלי מועד עמ' לד.
- 63 הלכ"ש עמ' תכז, אג"מ אה"ע ח"ד סימן פ"ד אות ד'. ובשו"ת שבה"ל ח"ז סימן ע"ז ב' וח"ח סימן קכ"ז התיר אבר אבר.
- 64 שו"ע סימן תקנא ס"ט, אור"צ פכ"ז ה"ה.
- 65 בא"ח דברים ס"ט, הליכות שלמה עמ' תכה.
- 66 הלכ"ש שם.
- 67 בא"ח שם, כה"ח ס"ק קצ, חזו"ע עמ' רמד.
- 68 שו"ת שבט הלוי ח"ז סימן עז.
- 69 הליכות שלמה פ"ד הע' 61.
- 70 הליכות שלמה עמ' תכו, מבית לוי שם אות ט.
- 71 חזו"ע ד' תעניות עמ' רמח.